

תיכון טכנולוגי
בנימין רוטמן
נעמת חולון

השפעת גורמים שונים על גורל היהודים/ות בארצות האסלאם

אירופה

אסיה

אמריקה

אפריקה

יהודי/ות ארצות האסלאם

- ערב הקמת המדינה חיו בארצות האסלאם כמיליון יהודים/ות. רוב היהודים/ות עזבו את ארצות ערב במהלך שנות ה- 50 ושנות ה- 60.
- רוב היהודים/ות בארצות האסלאם התגוררו בערים, ונמנו עם בני ובנות המעמד הבינוני. מקצתם/ן היו בעלי/ות הון המעורבים/ות לעומק בתחום הכלכלי, והשתלבו בשלטון, בחברה ובתרבות.
- בסוף שנות ה-60 חיו כ- 200,000 יהודים/ות בארצות האסלאם, כך ש- 80% מכלל היהודים/ות בארצות האסלאם עזבו אותן בתוך פחות מעשר שנים.
- המספר הרב ביותר של יהודים/ות חיו במרוקו, כ- 250,000. באלג'יריה היו כ- 140,000, בתוניסיה כ- 90,000, במצרים כ- 75,000, בעיראק כ- 130,000, בתימן כ- 45,000 ובלוב כ- 40,000. בסוף שנות השישים רוב הקהילות היהודיות בארצות האסלאם נמחקו כמעט לחלוטין.

אירופה

אסיה

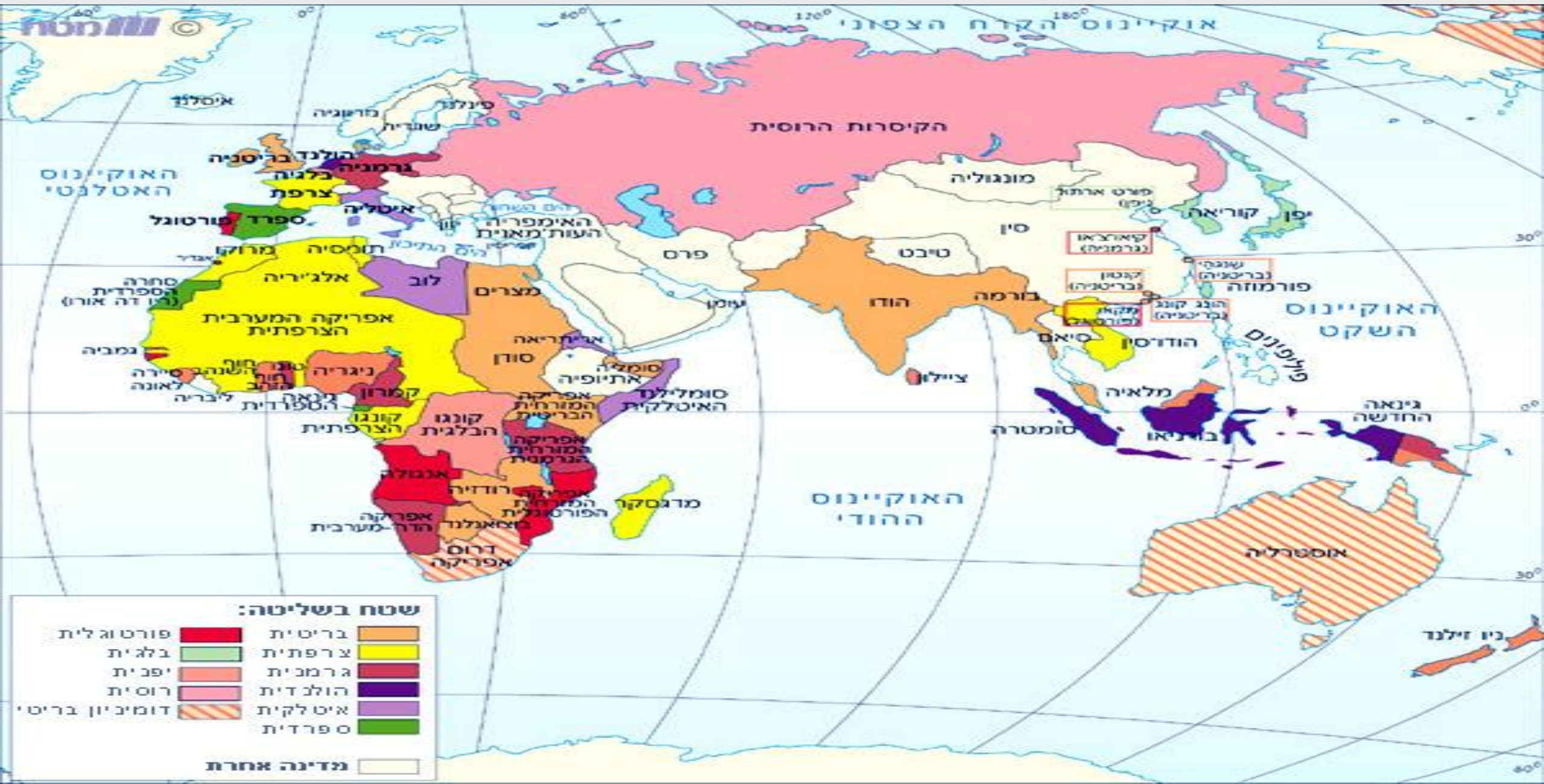
אפריקה

אמריקה

מעמדם/ הכלכלי-חברתי של יהודי/ות ארצות האסלאם

- היהודים/ות בארצות האסלאם סבלו עד שנות ה-20 של המאה ה-20 מאפליה והשפלה מהאוכלוסייה המוסלמית.
- השלטון הקולוניאלי (כאשר שטח כלשהו נמצא תחת שליטת ישות מדינית המרוחקת ממנו גאוגרפית, כגון: צרפת ששלטה על מרוקו, תוניסיה, אלג'יריה, סוריה ועוד) בארצות האסלאם הביא לשיפור במצבם/ן ובמעמדם/ן החברתי והמשפטי של היהודים/ות. הם/ן השתלבו בשלטון הקולוניאלי, ובכך נפתחו בפניהם/ן אפשרויות תעסוקה בתחומים שונים.
- היהודים/ות הושפעו מהתרבות של המדינה האירופית ששלטה בארצות האסלאם, למדו את שפתה ואימצו את תרבותה.
- שירותם/ן של היהודים/ות במנגנוני השלטון הקולוניאלי הביא להתרחקותם/ן מהאוכלוסייה המוסלמית המקומית ואף לקרע בין האוכלוסיות.
- בשנות השלושים חלה החרפה נוספת ביחסי יהודים/ות-מוסלמים/ות ושיאו של הקרע היה עם הקמתה של מדינת ישראל.

קולוניאליזם בעולם

הגורמים שעיצבו את גורל יהודי/ות ארצות האסלאם מסוף שנות ה-40

1. תהליך הדה-קולוניזציה

- בעקבות תהליך הדה-קולוניזציה (תהליך שהחל לאחר מלחמת העולם השנייה והוביל לעצמאותן המדינית של קולוניות ושטחי חסות של מדינות אירופה באסיה ובאפריקה) עמדו היהודים/ות במצב שבו חיו בקרב אוכלוסייה בעלת תרבות שונה משלהם/ן, שכן עם השנים הם/ן אימצו את התרבות והשפה של המדינה הקולוניאלית שאותה שירתו נאמנה. בתהליך הדה-קולוניזציה שימשו היהודים/ות כמטרות לחצי מהאוכלוסייה המוסלמית, שכן הם/ן זוהו עם המשטר הקולוניאלי.
- האוכלוסייה המוסלמית נקטה באלימות כלפי היהודים/ות, ורק במקרים ספורים נמנעה אלימות בתקופת מאבקן של התנועות הלאומיות המוסלמיות לשחרור לאומי, בתוך חשש שאלימות זו תעקב את עצמאותן.
- עם קבלת העצמאות בארצות האסלאם, חלה החרפה ביחסם של השלטונות והאוכלוסייה המוסלמית כלפי היהודים/ות.

2. הקמת המדינה ומלחמת העצמאות

- כאשר פרצה מלחמת העצמאות החלה החמרה במיניות השלטון וביחס החברה המקומית בארצות ערב כלפי היהודים/ות. עקב כך חשו היהודים/ות זרים/ות בארצות מגוריהם/ן וביטחונם/ן האישי הדרדר מאוד.
- מצבם/ן של היהודים/ות בארצות שנלחמו ישירות במדינת ישראל היה רע במיוחד, והביא למאסרים, להפקעת רכוש ולגילויי אלימות שהובילו לפגיעה בנפש, לפצועים/ות ולהרוגים/ות. בארצות שלא השתתפו ישירות במלחמה הייתה הפגיעה מצומצמת יותר.
- פעילותה של הליגה הערבית שהוקמה בשנת 1945 לוותה בתעמולה שטנית כלפי היהודים/ות ככלי לאיחודו של העולם הערבי. פעילות זו איחדה את העולם הערבי נגד מדינת ישראל ונגד היהודים/ות שהתגוררו בארצות האסלאם.

3. התגברות הלאומיות הערבית

- בתום מלחמת העולם השנייה התעצמה הלאומיות בארצות האסלאם, והתנועות הלאומיות דרשו עצמאות בארצותיהן.
- התגברות הלאומיות לוותה בשנאה כלפי היהודים/ות שתפסו כלאום זר.
- מתן עצמאות לארצות האסלאם הביא להחרפה ביחס של השלטונות והאוכלוסייה המקומית בארצות אלה כלפי היהודים/ות בהן.
- ככל שחלף הזמן הבינו היהודים/ות כי תם עידן החיים המשותפים עם המוסלמים והחלו לראות במדינת ישראל כבייתם/ן הלאומי.

4. פעילות ציונית

הפעילות הציונית בארצות האסלאם שהחלה כבר בשנות ה-20 צברה תאוצה בתקופת מלחמת העולם השנייה, בעקבות הגעתם/ן של שליחי/ות התנועה הציונית בארץ לארצות האסלאם. הפעילות הציונית רק הלכה והתעצמה לאחר מלחמת העולם השנייה ובעקבות שואת יהודי/ות אירופה. הפעילות התמקדה בעלייה לארץ ישראל ובהצטרפות למאבק להקמת מדינת יהודית בארץ ישראל.

5. חיסול גלויות

- בשנות החמישים נקטה מדינת ישראל מדיניות שכינויה "חיסול גלויות". כלומר, העלאת קבוצות גדולות של יהודים/ות ממדינות אשר לדעתן של מדינת ישראל והסוכנות היהודית, נשקפה בהן סכנה מידית לחיי היהודים/ות בהן.
- מדינת ישראל האמינה כי מצבם/ן של היהודים/ות במדינות אלו יחמיר אם לא יוצאו משם. אמונה זו התבססה על פרעות שבוצעו ביהודים/ות במדינות אלו.
- מדיניות זו ננקטה מתוך תפיסת עולם שראתה במדינת ישראל את מרכזו של העם היהודי, ועל המדינה מוטלת אחריות לגורלם/ן של היהודים/ות בכל העולם. כחלק ממדיניות זו הועלתה לארץ ישראל יהדות עיראק במבצע "עזרא ונחמיה", ויהדות תימן במבצע "על כנפי נשרים".

מדינה מדגימה – יהדות עיראק

רקע

• ערב מלחמת העולם השנייה חיו בעיראק כ- 130,000 יהודים/ות.

• היהודים/ות בעיראק גילו פטריוטיות ונאמנות למדינה והיו בעלי/ות מעמד

משפטי זהה למעמד האוכלוסייה המקומית.

• הם/ן השתלבו בתחום הפוליטי-שלטוני, מצבם/ן הכלכלי היה טוב והם/ן

החזיקו בעמדות מפתח בכלכלה.

הגורמים שהשפיעו על גורל יהודים/ות עיראק

1. אנטישמיות ופרעות

- שנים ספרות לפני מלחמת העולם השנייה חלה הרעה במצבם/ן של היהודים/ות, שסבלו מיחס משפיל ומפלה והאנטישמיות כלפיהם/ן הלכה וגברה.
- שנת 1941 הייתה שנת מפנה בהחרפת היחס כלפי היהודים/ות. בשנה זו נערכו פרעות ה"פרהוד" ביהודים/ות העיר בגדד. פרעות אלה התחוללו בחג השבועות ביוני 1941, ובהן נרצחו כ- 180 יהודים/ות, יותר מ-2,000 נפצעו ורכוש יהודי רב נבזז.
- הפרעות התחוללו בחסותו של המשטר הפרו-נאצי ששלט באותה העת בעיראק.

הגורמים שהשפיעו על גורל יהודים/ות עיראק

2. הקמת המדינה

- לאחר הכרזת העצמאות והקמת המדינה חלה הקצנה ביחס ליהודים/ות, שלושה בהסתה אנטי ציונית ואנטי יהודית. השלטונות הכריזו על הפעילות הציונית כפעילות פלילית ורדפו את הקהילות היהודיות במדינה.
- יהודים/ות רבים/ות הועמדו לדין באשמה של קיום קשר עם התנועה הציונית ועם מדינת ישראל.
- חשבונות בנק של יהודים/ות הוקפאו, התקבלו חוקים אנטי יהודיים שפגעו קשה ביהודים/ות מבחינה כלכלית ונשללה מהם/ן האפשרות לקבל שירותים בבתי חולים ולשלוח את ילדיהם/ן לבתי ספר ציבוריים.

הגורמים שהשפיעו על גורל יהודי/ות עיראק

3. פעילות התנועה הציונית בעיראק

על רקע מצבם/ן הקשה של היהודים/ות החלה להתגבש התנועה הציונית במחתרת. התנועה העניקה לבני ובנות הקהילה היהודית בטחון, העניקה לחבריה וחברותיה חינוך לערכים יהודיים וציוניים, והכשירה אותם/ן לעלייה לארץ ישראל. כמו כן, עסקה התנועה בארגון העלייה ובהעפלה בלתי לגאלית (חוקית) לישראל.

4. חקיקת חוק המתיר יציאת יהודים/ות מעיראק

בשנת 1950 נחקק חוק בפרלמנט העיראקי שהתיר ליהודים/ות לעזוב את עיראק לצמיתות, בתנאי שיוותרו על אזרחותם/ן העיראקית ועל נכסיהם/ן. הסיבות לחקיקת החוק היה לחצם/ן של היהודים/ות לצאת מעיראק בשל חשש לחייהם/ן, הרצון להשתלט על רכוש היהודים/ות ופינוי מקומות עבודה לאוכלוסייה המקומית הערבית.

הגורמים שהשפיעו על גורל יהודי/ות עיראק

5. חיסול הגלויות

- את העלייה לארץ ישראל ארגוני שליחים/ות מטעם הסוכנות היהודית ושל ארגון הג'וינט (ארגון הצלה, סעד ושיקום יהודי-אמריקאי, שהוקם כדי לעזור ליהודים/ות ברחבי העולם בזמני חירום). לאחר טיסה עם חניית ביניים בקפריסין, החלו טיסות ישירות מבגדד לנמל התעופה לוד. כאשר חלה האטה בקצב העולים/ות, אירע פיצוץ בבית הכנסת בבגדד, והוא מיהר את קצב היציאה של היהודים/ות מעיראק.
- העלייה לישראל בשנים 1950-1951 הייתה חלק ממבצע "עזרא ונחמיה", ובסופו של דבר עלו לארץ יותר מ- 120,000 יהודים/ות. בעיראק נותרו אלפים בודדים של יהודים/ות. ממשלת עיראק הקפיאה את רכושם/ן של היהודים/ות היוצאים/ות, והוא נאמד אז בעשרות מיליוני דולרים.

העלייה לארץ ישראל בשנות החמישים והשישים

אירופה

אסיה

אמריקה

אפריקה

ממדי העלייה וארצות המוצא של העולים/ות

- בעשור הראשון להקמת המדינה עלו לארץ קרוב למיליון עולים/ות יהודים/ות. כ- 700,000 מהם/ן עלו בשנותיה הראשונות של המדינה (1948-1951). העולים/ות לארץ בתקופה זו באו מהמקומות הבאים: 110,000 מרומניה, 100,000 מפולין, כ- 70,000 מבולגריה, כ- 120,000 מעירק וכ- 40,000 מתימן.
- חלק מהעולים/ות מאירופה היו ניצולי/ות שואה ששרדו את מחנות ההשמדה והריכוז.
- יהודים/ות ממזרח אירופה ומארצות האיסלאם שהועברו למחנות בקפריסין ושהו שם, לאחר שניסו לעלות ארצה בתקופת המנדט הבריטי, טרם הקמת המדינה, בעלייה בלתי חוקית.
- לנוכח המצב הכלכלי הקשה בישראל, הצטננה מעט התלהבותם/ן של היהודים/ות מהקמת המדינה. במקביל חל שיפור במצבם/ן הביטחוני של יהודי/ות אירופה. לפיכך אלו ארצה בשנים 1952-1955 רק כ- 85,000 יהודים/ות.

ממדי העלייה וארצות המוצא של העולים/ות

- בסוף שנות החמישים ובתחילת שנות השישים הגיעו עולים/ות רבים/ות מארצות מצוקה במזרח אירופה ובמדינות האסלאם, שראו בארץ ישראל מקום מקלט.
- היהודים/ות בארצות האסלאם סבלו עד שנות ה-20 של אמה ה-20 מאפליה ומהשפלה מהאוכלוסייה המוסלמית. השלטון הקולוניאלי בארצות האסלאם הביא לשיפור במצבם/ן ובמעמדם/ן החברתי והמשפטי של היהודים/ות. היהודים/ות הושפעו מהתרבות של המדינה האירופית ששלטה בארצות האסלאם, למדו את שפתה ואימצו את תרבותה. שירותם/ן של היהודים/ות להתרחקותם/ן מהאוכלוסייה המוסלמית המקומית, ואף לקרע ביחסים בין שתי האוכלוסיות, היהודית והמוסלמית, שהתבטא בגילויי עוינות מצד המוסלמים/ות כלפי היהודים/ות. בשנות ה-30 חלה החרפה נוספת ביחסי יהודים/ות-מוסלמים/ות, ושיאו של הקרע היה עם הקמתה של מדינת ישראל.
- בתחילת שנות השישים עלו יהודים/ות מארצות צפון אפריקה עקב החשש שיורע מצבם/ן הביטחוני בארצות אלה אחרי שקיבלו את עצמאותן. בשנים 1962-1964 עלו ממרוקו יותר מ-120,000 יהודים/ות.

הסיבות לעלייה לארץ ישראל בשנות הארבעים והחמישים

- רוב העולים/ות שהגיעו ארצה בשנים הראשונות שלאחר קום המדינה היו ניצולי/ות שואה. אלה ביקשו להתרחק מהמקומות שבהם נרצחו בני ובנות משפחותיהם/ן ומהאווירה האנטישמית ששררה במזרח אירופה לאחר המלחמה. בעלייה ארצה ראו ניצולי/ות השואה פיצוי ותחליף לאובדן.
- במחצית השנייה של שנות החמישים הייתה עלייה של יהודים/ות ממזרח אירופה בעקבות מצוקה כלכלית ויחס עוין כלפיהם/ן מצד האוכלוסייה המקומית. כמו כן, במדינות מזרח אירופה שרר אי שקט, שבא לידי ביטוי במרידות ובתסיסות אנטי קומוניסטיות, שהיוו זרז ליציאת היהודים/ות מארצות אלה.

הסיבות לעלייה לארץ ישראל בשנות הארבעים והחמישים

- ההחמרה ביחסם/ן של ערבים/ות כלפי יהודים/ות בארצות האסלאם במחצית השנייה של שנות הארבעים, שבאה לידי ביטוי ביחס עוין כלפי היהודים/ות ובפגיעה פיזית בהם/ן, בצד הקמתה של מדינת ישראל, הובילו לגלים גדולים של עלייה יהודית מארצות אלה.
- מאבקן לעצמאות של ארצות האסלאם בצפון אפריקה בשלטון הקולוניאלי והתחזקות המגמות הפרו-ערביות ופרו-אסלאמיות, שמשמעותן הייתה איחוד הכוחות הערביים נגד מדינת ישראל, ערערו את מצבם/ן הבטחוני של היהודים/ות בארצות האסלאם שזוהו עם הקולוניאליזם.

דפוסֵי העלייה מארצות האסלאם בשנות החמישים

- **העלייה החשאית:** כמה מדינות לא התירו יציאה חופשית של יהודים/ות משטחן אל מדינת ישראל. לפיכך, התבצעה מהן "עלייה חשאית", מחשש שפרסום על אודות העלייה יגרום לה נזק. העלייה נוהלה על ידי מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית, המוסד לתפקידים מיוחדים ופעילים/ות בארצות שמהן הוברחו יהודים/ות – סוריה, לבנון, מרוקו ומצרים.
- **חיסול גלויות (עליית הצלה):** תחילה עסקו רשויות הקליטה ב"חיסול גלויות", כלומר בקליטתם/ן של יהודים/ות מארצות האסלאם עקב הסכנה הצפויה להם/ן שם. ההערכה הייתה שבתוך פרק זמן קצר יוחמר מצב היהודים/ות בארצות האסלאם, לכן יש לפעול בדחיפות להעלותם/ן ארצה.

דפוסי העלייה מארצות האסלאם בשנות החמישים

דוגמאות לעליית הצלה (חיסול גלויות):

- העלייה מתימן "**מרבד הקסמים**", 1949 – הסיבות העיקריות היו בשל שינויים פנימיים שהתחוללו בתימן ורציחתו של השליט, שנחשב למגן היהודים/ות. היהודים/ות עזבו בדרך חשאית והוטסו ב"רכבת אווירית" במבצע שנודע בשם "מרבד הקסמים". במבצע זה הובלו לישראל כמעט כל קהילת יהודי/ות תימן כ- 45,000 אנשים.
- העלייה מעיראק "**מבצע עזרא ונחמיה**", 1950 – יהודי/ות עיראק היו משולבים/ות בחברה, משכילים/ות ומבוססים/ות כלכלית. לאחר הקמת המדינה נוצרה סכנה קיומית ליהודי/ות עיראק. ישראל ניהלה מגעים עם השלטונות להוציא את היהודים/ות. ב-1950 הסכמו השלטונות בתנאי שהיהודים/ות יותרו על אזרחותם/ן ועל רכושם/ן. במבצע זה עלו 120,000 יהודים/ות, כמעט כל קהילת יהודי/ות עיראק.

דפוס העלייה מארצות האסלאם בשנות החמישים

• עליה מבוקרת: במקביל הנהיגו הרשויות עלייה מבוקרת של יהודים/ות ארצה שהושפעה

מהקריטריונים הבאים:

◦ המצב הכלכלי בארץ, הלחצים הפוליטיים והחברתיים בארצות המוצא, גודל הקהילות

היהודיות ומצב בריאותם/ן של היהודים/ות בארצות המוצא.

◦ הייתה העדפה להעלות ארצה יהודים/ות הכשירים/ות לעבודה ולא כאלה

העלולים/ות להוות "נטל" על המדינה. הממשלה הקימה גוף מתאם, "המוסד

לתיאום", שקבע את מדיניות העלייה. במקביל ניסו שליחים/ות מהארץ לעזור

ליהודים/ות שנשארו ולתת להם טיפול רפואי וסיוע נוסף עד שיוכלו להעלותם/ן.

תהליך זה היה חלק מהניסיון לקלוט את העולים/ות בדרך מבוקרת, כדי לאפשר

להם/ן קליטה בתנאים סבירים וכדי למנוע את קריסתו של המשק הישראלי.

תפיסת "כור ההיתוך" בהקשר לקליטת העולים/ות בישראל

- עם קום המדינה שאפה ההנהגה ליצור דמות של ישראלי חדש – "הצבר", דמות שהעולים/ות לארץ יתחנכו וילמדו להתנהג כמוה, דמות שתהיה תוצר של גישת "כור ההיתוך". ה"צבר" הוא ישראלי, יליד הארץ, דובר העברית, ציוני, המשרת בצה"ל, ומוכן להקריב את חייו למען מדינתו.
- על פי תפיסתו של בן גוריון, יש להנחיל לעולים/ות את המורשת של היישוב – ציונות, חלוציות, אהבת הארץ וערכים מתוך התרבות המערבית המודרנית. על ידי החינוך והשירות בצבא הגנה לישראל, תיווצר אומה ישראלית חדשה, השונה מהתבנית המסורתית שהביאו איתם/ן העולים/ות מארצות מוצאם/ן.
- בבואו להסביר את עקרון "כור ההיתוך", אמר בן גוריון כי בתום המלחמה יש להביא יהודים/ות רבים/ות מכל קצוות תבל למדינת ישראל, יש לשכם/ן, להכשירם/ן במשק, בחקלאות, בבתי חרושת ובמלאכה. היהודים/ות שהגיעו היו בעלי/ות לשונות שונות ותרבויות זרות, ולכן יש להתיכם מחדש ולצקת אותם בדפוס של אומה מחודשת. על המדינה לעקור את המחיצות הגיאוגרפיות, התרבותיות והלשוניות המפרידות בין חלקיו השונים של העם היהודי ולהנחיל להם/ן לשון אחת, תרבות אחת, אזרחות אחת, נאמנות אחת, חוקים חדשים ומשפטים חדשים.

הגורמים לתפיסת כור ההיתוך

- תפיסת "כור ההיתוך" שירתה את הנהגת המדינה שהייתה בידי עולים/ות ותיקים/ות בעלי/ות תרבות מערבית וערכים מערביים כמו דמוקרטיה ושוויון בפני החוק. במרכז תפיסת עולמם/ן עמדה שלילת הגולה וכל מה שקשור לגולה ומזכיר אותה, כמו השפה והתרבות של העולים/ות החדשים/ות בארצות מוצאם/ן. הנהגת המדינה ביקשה להנחיל את תפיסת עולמה לעולים/ות החדשים/ות.
- ההנחה הייתה כי תפיסת "כור ההיתוך" תסייע לעולים/ות הבאים/ות מארצות שונות, עם תרבויות ועם שפות שונות, לסגל לעצמם/ן שפה אחידה ותרבות אחידה שתלכד אותם/ן, ותעזור להם/ן להשתלב טוב יותר במדינה ובחברה.

התבטאות מדיניות כור ההיתוך

תהליך כור ההיתוך התבצע הן בצורה פורמאלית ע"י מוסדות המדינה, והן בצורה לא פורמאלית:

פורמאלית:

- מערכת החינוך שמה דגש על לימוד עברית, הכרת ההיסטוריה של העם והארץ, טיולים שנתיים להכרת הארץ וכמובן לימודים עם דגש על ערכי התרבות המערבית (דמוקרטיה, שוויון, מדעים וכו').
- בשנת 1953 נחקק חוק חינוך חובה חינם כחלק מהרצון לאפשר לכלל הילדים/ות בארץ לזכות בחינוך ללא קשר למצב הכלכלי.
- צה"ל – על צה"ל הוטל תפקיד מכריע במדיניות כור ההיתוך. חובת הגיוס לצה"ל הייתה שוויונית לגבי כולם/ן. כמובן בראש ובראשונה להגן על המדינה אבל גם כדי להפוך צעירים/ות שונים/ות ממקומות שונים ליחידה צבאית מלוכדת כחלק מ"צבא העם" כולו וכ"כרטיס כניסה" לחברה הישראלית המאוחדת בעלת הערכים הציוניים. עולים/ות חדשים/ות ממקומות שונים מתרבויות ושפות שונות, מתגייסים/ות לצה"ל כ"עולים/ות חדשים/ות" ומשתחררים/ות כישראלים/ות.

התבטאות מדיניות כור ההיתוך

לא פורמאלית:

- התרבות גויסה להצלחת "כור ההיתוך" בין היתר בשירים המביעים חוויה ישראלית, צברית והגנת המולדת, למשל שירי מלחמת העצמאות. בנוסף השפה השירית היא שפה של "אנחנו". הבלטת הביחד והמשותף על פני היחיד.
- העיתונות מגויסת להעביר את המסרים בהם השלטון מעוניין.

"שרוליק" של דוש

- שְׂרֹוֹלִיק, הוא דמות מצוירת המסמלת את ישראל, פרי יצירתו של הקריקטוריסט והמאייר דוש (קריאל גרדוש), ניצול השואה שעלה לישראל מהונגריה, אשר הופיעה במשך שנים רבות בקריקטורות שפרסם ב"מעריב".

- שרוליק מתואר כנער צעיר עם כובע טמבל וסנדלים תנ"כיים, הלבוש במכנסי חאקי קצרים. שרוליק הוא

ציוני חלוצי ונמרץ, אוהב הארץ והאדמה. חקלאי אמיץ, אשר בעת הצורך "עולה על מדים" ויוצא להגן על מדינת ישראל כאשר הוא חמוש בעוזי.

- רבים ציינו את היותו של שרוליק אנטיתזה לקריקטורות האנטישמיות שהופיעו בעיתונים אירופאים וערביים. כנגד הסטריאוטיפ של היהודי החלש והנלעג שהפיץ יוזף גבלס, עיצב דוש - ניצול השואה - דמות של יהודי גאה ואמיץ.

IN SHORT: ISRAEL

קריקטורה של הציירת פרידל שטרן

**הקשיים של רשויות המדינה
והחברה בקליטת העולים/ות
בשנות החמישים
והתמודדות עם קשיים אלה**

תחום הדיור

קשיים

- בשנות החמישים עמדה המדינה בפני מחסור בדיור עבור העולים/ות הרבים/ות שהגיעו לארץ.
- המחסור בדיור נבע ממחסור בתקציב ובתשתיות מתאימות.
- הניסיון להפנות עולים/ות להתיישבות חקלאית לא הצליח משום שהתיישבות מהסוג הזה לא התאימה לאורח חייהם/ן בארצות האסלאם שנתפסה בעיני רבים/ות מהעולים/ות כפגיעה במעמדם/ן ובמסורתם/ן.

- מעברות – יישובים זמניים, אשר התקיימו במדינת ישראל בשנות ה-50. המעברות הוקמו בסמיכות לערים הגדולות וגם כיישובים עצמאיים. תנאי החיים במעברות היו קשים. הן לא חוברו למערכת המים ולא היו בהן שירותים תברואתיים. העולים/ות התגוררו בהן בצפיפות. מרבית שוכני/ות המעברות היו יוצאי/ות ארצות האסלאם. עולים/ות שמוצאם/ן מאירופה התמודדו טוב יותר עם בעיית השיכון – הם/ן נעזרו בגופים מארצות מוצאם/ן ובקרובי משפחה שדאגו להם/ן.
- ב- 1952 החלו בחיסול המעברות. חלק מהמעברות הפכו לעיירות פיתוח או לשכונות בערים גדולות. בתים במעברות היו דלים ביותר מכיוון שתוכננו כפתרון זמני בלבד, ביניהם היו: אוהלים, פחונים וצריפונים. מעברות רבות הפכו לערים ולעיירות חדשות.
- מעברות רבות הפכו לערים, כגון: קריית מלאכי, שדרות, בית שאן, בית שמש, קריית שמונה, ירוחם ועוד. היו מעברות שהפכו לשכונות בתוך ערים קיימות דוגמת פרדס כץ בבני ברק, כפר נחמן ברעננה ועוד.

- עיירת הפיתוח – יישוב עירוני (עיירה או עיר) שהוקמה באזורי הפריפריה במהלך שנות ה-50 כדי לפזר את האוכלוסייה בכל רחבי ישראל. רוב עיירות הפיתוח נבנו בגליל ובנגב - אזורים דלילי אוכלוסייה לעומת אזור המרכז הצפוף. בבסיס הקמתן עמדו שיקולים גיאוגרפיים וביטחוניים ומגמה של פיזור אוכלוסייה. תחילה הופנו לעיירות הפיתוח עולים/ות מכל ארצות המוצא, אולם בהדרגה הורגש משקלם/ן של עולים/ות בני ובנות עדות המזרח. עיירות הפיתוח הביאו להעמקת הפער החברתי ותרבותי בין ותיקים/ות לבין עולים/ות חדשים/ות בני ובנות עדות המזרח. עד סוף שנות השישים הוקמו יותר מ-30 עיירות פיתוח. תושבי/ות עיירות הפיתוח הועסקו בעבודות שירות ואחזקה בעיירות, וחלקם/ן השתלבו בתעסוקה שסיפקו המושבים והקיבוצים הסמוכים אליהן. עיירת הפיתוח הראשונה שנבנתה הייתה בית שמש שהוקמה בשנת 1950 במרחק של 20 ק"מ מירושלים. עיירות פיתוח אחרות כמו קריית שמונה, אור יהודה ושדרות הוקמו באזורים בהם היו לפני כן מעברות.

תחום התעסוקה

קשיים

- העולים/ות בני ובנות עדות המזרח, שהועסקו בחקלאות, חשו מבוזים/ות ומושפלים/ות, משום שבארצות האסלאם עסקו בעבודה זו הערבים/ות. נטישתם/ן את החקלאות הגדילה את האבטלה.
- לרוב העולים/ות לא היה הון עצמי שיאפשר להם/ן להסתדר כלכלית בארץ. חלקם/ן היו מבוגרים/ות וחולים/ות שלא היו כשירים/ות לעבודה פיזית קשה.
- למדינה לא היה מספיק כסף ומזון להעניק לעולים/ות הרבים/ות שהגיעו לארץ ולכן לא ניתנה להם/ן תמיכה.

- כדי להתמודד עם בעיית האבטלה והמחסור במקורות פרנסה, הנהיגה הממשלה עבודות יזומות, כגון: סלילת כבישים, נטיעות, שיקום וכו'.
השכר ששולם על בסיס יומי היה נמוך.
- הממשלה הנהיגה מדיניות "צנע" שמטרתה הייתה הקצבת מזון שווה לכל האוכלוסייה בארץ. מטרתה של התוכנית הייתה להגביל את הרכישה של מזון ומוצרי צריכה. הרכישה התבצעה באמצעות פנקס נקודות ונועה לאפשר אספקה סדירה של מזון לכולם/ן ובפרט לעולים/ות.

השתלבות העולים/ות בחברה

קושי

השתלבותם/ן של יוצאי/ות ארצות האסלאם בחברה הישראלית היה קשה. בקרב ראשי המדינה ובקרב החברה הישראלית, רובה יוצאת אירופה, הייתה התנשאות כלפי עולי/ות ארצות האסלאם. אווירה זו הגבירה את תחושת הזעם והתסכול.

התמודדות

דרך ההתמודדות הייתה תפיסת כור ההיתוך שעליה הכריז בן גוריון. לפי תפיסה זו יש לבצע כור היתוך של כל קבוצות העולים/ות עם בני ובנות היישוב הוותיק לחברה אחת. מטרתו של תהליך זה הייתה להפחית את חוסר השייכות ולמתן את המתח בין מזרחים/ות לאשכנזים/ות. תפיסה זו לא הצליחה ואף הביאה להתפתחות משברים.

השתלבות העולים/ות בחברה

קושי

השתלבותם/ן של יוצאי/ות ארצות האסלאם בחברה הישראלית היה קשה. בקרב ראשי המדינה ובקרב החברה הישראלית, רובה יוצאת אירופה, הייתה התנשאות כלפי עולי/ות ארצות האסלאם. אווירה זו הגבירה את תחושת הזעם והתסכול.

התמודדות

דרך ההתמודדות הייתה תפיסת כור ההיתוך שעליה הכריז בן גוריון. לפי תפיסה זו יש לבצע כור היתוך של כל קבוצות העולים/ות עם בני ובנות היישוב הוותיק לחברה אחת. מטרתו של תהליך זה הייתה להפחית את חוסר השייכות ולמתן את המתח בין מזרחים/ות לאשכנזים/ות. תפיסה זו לא הצליחה ואף הביאה להתפתחות משברים.

דגשים למענה על שאלות

- סמנו את מילות השאלה/הוראה בכל שאלה, על מנת שלא תפספסו חלקים בשאלה שאליהם התבקשתם/ן להתייחס.
- חשוב לענות תשובות מלאות.
- תמיד להתחיל את התשובה בהסבר המושג שהתבקשתם/ן להסביר ורק לאחר מכן תעברו לשאר השאלה.

